

O problema do sal: Convenio entre empresarios da salga de Bueu en 1857¹

Lino J. Pazos

Os problemas amoreábanse sobre os escritorios dos fomentadores de toda a rexión, pero os máis afectados polas continuas visitas dos inspectores de Rentas Estancadas eran os das rías de Vigo, Pontevedra e Arousa, que non saían do seu asombro ao ver como eran sancionados un tras outro por ter nas súas fábricas máis sal do que tiñan declarado, ao contabilizarlles a resalga, sal xa utilizado nos procesos de salga que era gardada nos seus silos para ser de novo reutilizada nos procesos de salgado do peixe.

O sal era, e é, un ben moi prezado, sometido naqueles anos, como sabemos, aos caprichos do Estado que mantiña o seu consumo suxeito ás draconianas decisións dos responsables das Rentas Estancadas, contra os que non había maneira de discutir as súas, nalgúns casos, arbitrarias decisións, como por exemplo que os fomentadores de Bueu e comarca tivesen a obriga de adquirir o sal no alfolí de Cangas, cando lles era máis doado e economicamente máis rendible facelo no de Marín, que en 1857 administraba con man férrea Agustín Cabañero, solicitando por escrito que lles concedesen este privilexio, *“obligándose a pagar, así bien, mancomunadamente, y a responder unos por los otros como tales fiadores”*.

Este requerimento xa viña de lonxe e así o 2 de agosto de 1855 van dirixirse en termos similares, aos responsables de Facenda, certificándolles que, *“a fin de que se les pueda compeler el pago de lo que lleguen a adeudar otorgan al intento la obligación más eficaz, especial y general que al efecto se requiera para lo cual sujetar sus bienes y a mayor abundamiento concedores todos de los perjuicios que podía seguirseles de afianzarse los unos en los otros convienen en ello y en que si por cualquiera evento diese alguno en quiebra llegando a no tener con que pagar pueda el Sr. Administrador dirigir la ejecución contra cualquiera o contra todos los otorgantes sin que les sufrague la menor excusa...”*.

Documento no A.H.P. Pontevedra

Este (1857) non era un mal ano² para os empresarios da salga de Bueu, as fábricas producirían durante ao menos seis meses, a pesca era abundante e as vendas estaban aseguradas...; os barcos cargaban innumerables barricas, medias pipas, tabais,

¹ AHP. Protocolos. Ca. 3529- Manuel Orge Ruiz.

² A Memoria da Xunta Especial de Caridade para as provincias de Galicia: “Elevou a xunta nova consulta, ofrecendo a consideración o abatido estado a que hoxe se atopa reducido o un tempo floreciente ramo do salazón e pesquería. Posuidora de datos importantísimos sobre a materia, expuxo ao Goberno, que non hai moito tempo existían repartidas en todo o litoral de Galicia, dende cabo Ortegaleira ata a desembocadura do Miño, 250 fábricas de salgadura, das que dependían 4000 lanchas dedicadas á pesca e dotadas con oito homes cada unha, atendendo que en anos próspero o produto desta industria chegara a ser de 15 a 20000 barricas de salgadura, que no seu movemento de exportación ocupaban 200 buques de cabotaxe, tripulados por seis homes cada un, por termo medio. Constátase, pois, sen considerar as ramificacións desta industria coa agricultura, as artes e oficios auxiliares, naturais seus, 6.000 persoas empregadas nas casas de salazón; 32000 nas lanchas de pesca e 1200 nos buques de cabotaxe. Total: 39300, sexan 40000, ou o que é o mesmo, 20.000 familias que nela labraban a súa subsistencia” (Marín daquela. Josean Pazos, que cita BOPP, 21 agosto 1857).

pandeiretas, con destino aos portos do Levante, e todo presaxiaba que o negocio iría en aumento nos próximos tempos..., pero chegaba o momento de facerse escoitar ante o Goberno civil de Pontevedra, e se fose posible, ante a mesma Corte en Madrid, debido ao que consideraban unha inxustiza relacionada coas cotas do sal, imprescindible para os seus negocios.

Salinas de San Fernando, Cádiz

Por todo isto, despois de varias reunións, os grandes propietarios dos almacéns de salga situados no termo municipal de Bueu, así como os do Hío, decidiron poñerse de acordo para que a súa voz fose escoitada onde se tomaban as decisións que lles incumbían, e para isto, despois de elaboraren uns cantos bosquejos do que pretendían levar a cabo, dirixíronse ao escribán Manuel Orge, para pechar o trato, cos compromisos legais que o asunto requiría.

O notario, utilizando o borrador que lle levaran, preparou a escritura pola cal, o día 11 de abril de 1857, reuníanse ante el “*los que asentaron llamarse D. Juan Moreu Santigosa, D. Félix Ferrer e Hijo, D. Andrés de Dios³, D. Agustín Plá⁴, de la feligresía de Beluso, D. Salvador Massó, D. Juan Vergés, D. Salvador Gil Montells, D. Tomás Galup, D. Francisco Gelpí, D. Narciso Galup, D. José Agulla y D. Pedro de Río, de esta vecindad, fomentadores de Pescados salados en el distrito...*”. Poucas veces se podería ver en Bueu tamaña reunión, xa que estes propietarios das factorías de salgadura representaban, posiblemente, a maior oferta de traballo da

comarca, e polo tanto do capital que se movía neste afortunado tramo de costa.

O escribán plasmou sobre o papel as necesidades que os fomentadores tiñan de facerse escoitar, como un só bloque, “*con otros de igual industria en la Provincia, acerca de varios asuntos concernientes a la pesca, salazón y demás dependencias análogas a la profesión, procurando desvanecer cualquiera obstáculo que les afecte a los intereses, han creído oportuno nombrar del mismo seno cuatro compromisarios que en representación de los aquí relacionados puedan desde luego tener reunión en la ciudad de Pontevedra sí en otro punto que lo deliberen los demás de la Provincia con el indicado objeto...*”, sendo elixidos para isto, José Agulla, Narciso Galup, Salvador Massó e Juan Vergés.

A comisión formada por estes catro fomentadores, con varias décadas de experiencia nun sector tan cobizado naqueles momentos, practicamente todo el en mans de familias cataláns, entre as que xa se daba una determinada endogamia, sería investida de facultades para, en caso de necesidade, designar ás persoas que “*reúnan las circunstancias de idoneidad y aptitud para que representándoles en todo cuanto haga referencia al derecho e intereses de las suyas pasen a la Villa y Corte de Madrid llevando los deberes (sic) de su cometido sin limitarles facultades conexas a la acción o acciones que promuevan obrando según les parezca conforme lo harían cada uno de por sí personalmente concurrindo a los Tribunales del ramo y que por consiguiendo no omitan medio ni diligencia que conduzca a defenderles...*”.

Como se pode ver, a asociación de empresarios de Bueu tiña posta a súa mirada nada menos que na Villa e Corte, onde pensaban obter algunha axuda complementaria aos seus negocios, posiblemente o abastecemento das tropas, ou calquera outro beneficio. O documento está firmado polos comparecentes, o notario Manuel Orge, e as testemuñas, Nicolás María Seijo⁵, Secretario do Concello de Bueu,

³ Este apelido o levaba Juan de Dios, Duque de Patiño, socio dunha fábrica de salga no término municipal de Sanxenxo en 1829.

⁴ Agustín Plá e Avalue sería alcalde de Bueu.

⁵ O ano anterior, o secretario Sr. Seijo, asinaba xunto ao alcalde de Bueu, Agustín Plá e Avalue, as Ordenanzas Municipales del Ayuntamiento de Bueu, que entre outras cousas poñía orde nas licencias de obras, prohibindo no distrito “la construcción o reconstrucción de toda clase de obras de cantería” sen o previo permiso do concello, así como se recomendaba branquear as vivendas, “interior y exterior” por ser a cal un “reconocido desinfectante de las miasmas pestilentes, al par que una medida de ornato público”; estas Ordenanzas, aprobadas en 1857, publicaríanse no 77. Nicolás María Seijo falecería en 1898 (Arturo Sánchez Cidrás. Páx. Web. Bueu)

Benito Campos e Ángel López. Unha semana máis tarde, e ante o mesmo escribán, preséntanse os elixidos deixando por escrito que, debido á necesidade de nomear ás persoas que poidan representalos, como quedara dito, en Madrid, acordan designar a "D. José Antonio Llinás y D. Juan Buet, de la Ciudad de Vigo ante el funcionario D. José Antonio Martínez, como también a Dª Francisca Romero, viuda de D. Francisco Burcet Romaní ⁶, de la Villa

de Marín... por tanto, en cumplimiento del encargo y facultades de los relacionados, desde luego otorgan que confieren el más amplio Poder cuanto se requiera y bastante sea a favor de D. Francisco Tapias y Ferrer de D. Juan Buch y Poch de la mencionada Ciudad de Vigo y de D. Manuel Fábregas de dicha Villa de Marín, para que juntos o cada uno de por sí in solidum pasando a Madrid eleven al Gobierno de S. M. las instancias que crean conducen-

Cincuenta y nueve

Hijo Secretario de este Ayuntamiento, Benito Campos y Ángel López de esta motivada Villa: de ello y conocimiento de la mayor parte de los Pres. comparecientes, yo el Escribano soy fe=

Francisco Gallego José Agustín Juan Vergara
 Salvador Masio Salvador Gil Montelló
 Pedro Ferrer Bujón Aguirre de
 Francisco Gelpi Pedro del Rio Lomas Gallego
 Juan Nixon y Santoveña Manuel Orend

⁶ Francisco Burcet Romaní, tiña fábrica de salga en A Mouta ao menos dende 1806, e formara parte en 1842 da representación dos empresarios do sector solicitando ao Goberno rebaixas no prezo do sal (Fomentadores de salazón, escabeche y conservas. Ría de Pontevedra, 1880-1960).

tes a que se aclare cualquier reclamación así en las liquidaciones de alcances y existencias de sales como por lo tocante a cuanto tenga conexión con los intereses de la profesión... ”.

A sinatura deste convenio estaba avalada polas testemuñas, Francisco Rúa e Agulla, Agustín Gelpí e Nicolás Portela.

Descargando sal dun galeón en Galicia

As xestións darían o seu froito, aliviándose a presión que os inspectores exercían sobre os empresarios da salga, aínda que co paso do tempo todo volveu ao seu lugar de orixe e os encargados de cubicar o sal mercada e atesourada nos almacéns de salgadura volveron a ter en conta o sal xa empregada, que, como dicíamos, coñecíase como resalga.

Sobre estas inspeccións localizamos numerosos casos, entre eles poderíamos citar a visita de inspección, en maio de 1857, do inspector da Renta Estancada, Camilo Pereira, ás instalacións de Rita Solabarrieta, que *“mantenía en su almacén 284 quintales de sal limpia y 25 de resalga, quedando la primera en tres lagares con 72 sellos y la segunda en un lagar con cinco sellos”*⁷.

Ou a xirada á fábrica de Salvador Rocafort, en Marín, que tiña no seu alfolí 42 quintales de sal limpa e 48 de resalga, ademais de *“70 millares de sardina en salazón, con sales de San Fernando, en 14 barriles de 6 en pipa, con un peso total de 30 quintales”*.

Os problemas coa resalga non chegarían ao seu fin ata que o Estado, recoñecendo os problemas de competencia coa salgadura doutros países e o contrabando que xeraba a diferenza de prezos, resolveu

acabar co Estanco do sal, cousa que se levaría a cabo no mes de xuño de 1870, aínda que pronto declárouse en suspenso ata que a Real Orden de 9 de agosto de 1871 resolveu as discusións, pasando a mans privadas a súa venta e distribución.

Na ría de Pontevedra, Francisco Riestra adquiriu en novembro de 1873 a totalidade do remanente do sal de Torrevieja que quedaba no Alfolí das Corbaeiras, que ascendería a 11.919 quintales e 99 libras, dos que retira nun primeiro momento 10.000, pagándoos a tres pesetas o quintal, esperando ata o mes de febreiro do 1871 para facerse cos 1.919 restantes polos que abonará 5.759,97 pesetas, ou o que é o mesmo, 23.039,88 reais de vellón, aínda que a operación completa acadaría os 143.028 reais; meses máis tarde pretende adquirir polo mesmo prezo e procedemento os sales almacenadas en Marín, segundo o estipulado pola Real Facenda.

Non sei que tal lle iría o negocio ao Sr. Riestra pois os documentos consultados indican que o prezo do sal derrubaríase debido á entrada deste produto procedente das sañas de Setúbal, *“de inferior calidad, dicen, pero que se vende a menor precio, con rebajas de cuatro a seis reales”*⁸.

Alfolís de Pontecesures e Pontevedra

7 Fomentadores...

8 Fomentadores...